

KNJIŽEVNA (NEP)OČINSTVA

It matters not whether the solitary voyager is man or woman.
Elisabeth Cady Stanton

*If you sacrifice your art because of some woman, or some man,
or for some color, or for some wealth, you can't be trusted.*
Miles Davis

*Sestra može verovati. Ona je tuđin. Mati može
verovati, jer je zasenuta svima mogućim iluzijama. Nijedno od
toga ti nisam. Kći neće nikad verovati.*
Selena Dukić

Da li ćeš moći / Na ovom nepočin-polju / Da mi podigneš šator od svojih dlanova pitanje je koje bi, da samo ume da govori, svako tek rođeno dete s pravom moglo da postavi onima koji su mu dolazak na svet omogućili, ili, ukoliko njih iz bilo kog razloga nema, onima od čijih će dlanova – njihove otpornosti, pažnje i prijemčivosti – u prvo vreme zavisiti njegov opstanak. Tragika jeste u tome: što su detetu dalji govor i sposobnost da jasno artikuliše sopstvene potrebe, to je nespornije njegovo pravo da ovo pitanje jasno postavi i da njegove potrebe budu ispunjene – ma kakva i ma kolika njegova „porodica” bila.

Trauma književnog rođenja je stvarna.

Dolazak na književni svet može da bude bolan toliko da, nalik svakom drugom rađanju, natera na plač. Rani opstanak u njemu može pak voditi do ohrabrujućeg uvida da je put (bio) vredan muka, ali i do nemira kojim će se inicijalno iskustvo sve više produbljivati. Osećanje neprihvaćenosti, neadekvatnosti i nepripadanja, doživljaj sveta kao hronično nestabilnog, neprijateljskog ili pretećeg mesta, grade se u ranom dobu. Sve ostalo jesu manje ili više uspešni (ne i na propast osuđeni) pokušaji da se takve predstave ublaže, rekonstruišu, dekonstruišu i, u idealnom slučaju, dovoljno savladaju.

Nauka tvrdi da je novorođenče čoveka najkrhkije novorođenče u nama poznatim koordinatama. Najkrhkije među svim živim bićima, svim bićima koja su nam ovde poznata.

Takva su novorođenčad književnog života: *as puzzled as the newborn child*.

Održavaju se isključivo na rukama.

Književnost je dekonstrukcija.

Ulaskom u svet književnosti, odlukom/prinudom da se život, između ostalog, posveti čitanju i pisanju, stupa se na nepregledno polje ideja, znanja, neznanja, zapitanosti, kao i najrazličitijih težnji da se pronađu odgovori na jedna te ista pitanja; uranja se u vr-tloge osećanja, impresija, ekspresija, golih intima i manje ili više ogoljenih napora da se one prikriju; lebdi se u snolikim međuprostorima detinjstva i duboke starosti, sveta ko-me pripadamo i sveta za koji verujemo da pripada nama, neizrecivosti i poverenja u reč, „stvarnosti” i „mašte”, (sopstvene) ništavnosti i (sopstvenih) mogućnosti; pristaje se na odricanje od iluzija, na neizvestan hod kroz istoriju, na tumaranja njenim tumačenjima i uobličenjima koja nude savremenici i prethodnici; probija se kroz predele imaginacije i u njima iznova pronalazi motiv za životom i rastom. Sama po sebi, to je dovoljno krhka situacija: nema potrebe činiti je težom nego što mora da bude.

Pa ipak, to se događa. I kao što na isti ovaj svet ljudi ne dolaze na isti način, i u nje-mu ne prave prve korake i ne izgovaraju prve reči u istim uslovima, tako i svaka nova osoba koja stupa u svet književnosti proživljava specifičan sticaj okolnosti i nailazi na sa-mo sebi svojstven niz izazova.

Da li ćeš moći...? – pitanje je koje svako ima pravo da postavi književnoj porodici.

Književna porodica nesrećna je na svoj način.

I pre nego što se postave pitanja, započinje potraga za odgovorima. Možda postoji nešto poput prenatalnog književnog iskustva? O tome se ne može govoriti ni na koji na-čin osim pisanjem. Zato je trauma fikcije stvarna.

Iako u traumatskoj opni kanona, Harold Blum je kreativan čitalac. Od svog omilje-nog autora fikcije, Sigmunda Frojda, dobio je podsticaj da čitavu istoriju književnosti za-mišlja kao sagu o porodičnim relacijama. Zastajao je, međutim, na očinstvima.

Zastajao je i na sinovima. Dobro je što je tako. U suprotnom, ostali bismo uskraće-ni za jedno od kreativnijih čitanja (fikcije) – ono koje u kapitalnoj studiji *The Madwoman in the Attic* nude Sandra Gilbert i Suzan Gubar, govoreći (o) nama ćerkama.

I *strah od uticaja* i *strepnja od autorstva* čekaju utopijsku sintezu: na primer, neslu-ćeni oblik androgine stvaralačke dispozicije, bespolnog stanja, kojoj je Virdžinija Vulf te-žila u svojim esejima. Ili, društva u kom uopšte neće postojati pisci već jedino ljudi koji između ostalog pišu, kakvo je priželjkivao Karl Marks, a pre nego što su usledile razne interpretacije njegovih priželjkivanja.

Svim pomenutim autorima i autorkama zajednički je humanizam, humanistički stav. Važno pitanje jeste da li je i u kojoj meri taj stav upisan u logiku „književnog polja”.

Književno polje nam je zajedničko.

Govori se o književnim/interpretativnim *zajednicama*, u književnim poljima, u po-ljima kulturne proizvodnje, u kolektivnim kreativnim (industrijskim) inicijativama. Za-jednice, pa ni one interpretativne, nema bez praktikovanja izvikanih reči, bez pojmova

ugroženih par(ab)oličnim upotrebama – bez solidarnosti koja *nije* viktimizacija; bez empatije koja *nije* manipulacija; bez naklonosti koja *nije* nasilje (o ljubavi da ne govorimo); bez poštovanja koje *nije* interes; bez kooperativnosti koja *nije* korporativnost.

Zajednice nema bez prevladavanja resantimana. Resantiman je ponekad neizbežan, ali resantiman nije rešenje, nikada. Kreativnost ispašta kad god je suviše pritešnjena, pritisnuta prećutnim ili direktnim imperativima koji proističu iz defetizma, očekivanjima da treba da se zasniva isključivo na *negaciji* ili isključivo na *afirmaciji* (*identifikaciji*), a ne na istinskim alternativama. Istinska alternativa iziskuje pak hermeneutiku nade/vere koja može da parira hermeneutici sumnje. Tako je bilo dosad, a tako stvari stoje i danas, nakon postmodernizma i priključenja, kod nas, i daleko od nas.

Kako je 2014. godine profetski upozorila Ursula Le Gvin, književnost budućnosti jeste ona književnost koja „čak daje osnova i za nadu” uprkos svim porušenim iluzijama, svim proglašenim krajevima (istorije) ili bezizlaznim lavirintima, neka vrsta utopijskog horizonta koji je otvoren prema budućnosti utoliko što je otvoren prema sadašnjosti (koji, i onda kad je melanholičan, nije samodovoljan), a ne isključivo lociranje i cementiranje propalih utopija, ne rigidni resantiman, rezignacija, ne totalitarizam ili birokratizam misli i delanja. Uprkos propastima pluralni(ji)h kulturnih poredaka koje su se do danas, nažalost, dobro nataložile, sam pluralitet, srećom, može da se održava i mimo akademskih konzerviranja i državnih politika, upravo zato što je jezik pluralan i zato što je kreativnost po sebi pluralnost, prelaženje granica. Lamenti „malih kultura”, „malih književnosti”, „malih jezika”, „malih zajednica”, „malih aktera” opravdani su, dakle, u manjoj ili većoj meri, ali ne i zaborav onoga što jeste ili može da bude „veliko”, a to je vizija, kreativnost, autorska sloboda, tu, gde jesmo, ovde i sada. Takav zaborav nije konstruktivan. I nije dovoljno čitati *velike pisce* iz prošlosti (na primer, Densnicu, Krležu, Crnjanskog ili Kiša), referisati na njih, da bi se sećanje na njih održalo, ukoliko je to motiv pisanja. Potrebno je pisati s vizijom s kojom su pisali i oni, ali tako da ta vizija odgovara novim okolnostima – samom stvaralačkom praksom nadići zaborav (smisla) u aktuelnim uslovima.

U jednom ovakvom svetu, koji se hrani logikom nasilja, viktimizacije i jeda, svetu postrevolucija i postutopija, iznova je neophodno stvarati, a ne tek prikazivati ili pak besomučno poricati mogućnost individualnog i/ili zajedničkog smisla. A to se retko događa. Uprkos svim različitim predznacima i kontekstima, zabrinjava sveprisutna tendencija da se ne čita/piše kritički, ne dopuštaju oprečni izbori i mišljenja, da se nespornosti površno i pogubno određuju kao fantomski „sukobi generacija” ne bi li se time prikriilo da nikakvih sukoba zapravo nema i ne bi li se unapred osujetila polifonija, da se ostaje na nivou prividnih rasprava u kojima gotovo da niko ne raspolaže ni minimumom zajedničkih referenci ili deljenih (auto)refleksivnih pozicija, te tako ni mogućnošću da optimalno iznese svoj stav i odgovorno stane iza njega. Zajednice nema.

Zajednice nema bez spremnosti da budemo podvrgnuti (auto)refleksijama, (auto)kritikama, radikalnim, ali ne i zlonamernim sumnjama. Zajednice nema bez ranjivog pojedinca: bez više ranjivih pojedinaca koji pristaju na sopstvenu (spoznajnu) krhkost, ranjenost i ranjivost (koje nisu isto što i slabost), okupljenih zarad osnažujućih ciljeva.

Zajednice nema bez konsenzusa. Jedini konsenzus na kom zajednica može da se održi jeste pak onaj o održavanju. Drugim rečima, konsenzus se uvek iznova uspostavlja, o njemu se uvek iznova pregovara. Ne postoji garancija uspeha kao što ne postoji ni garancija večnosti. Postoji, međutim, mogućnost poverenja.

Patrijarhalno je autoritarno.

Bilo da se zasniva na hijerarhijskom ustrojstvu ili ne, zajednica podrazumeva uzajamnost, a time i uzajamnu odgovornost. To je humanistički stav. Hijerarhičnost možda i nije nužno istovetna autoritarnosti. Autoritarnost je nužno istovetna patrijarhalnosti.

Teodor Adorno upozoravao je na fenomen „bicikliste”: autoritarna ličnost je ona koja u „autoritete” gleda kao u boga, a manje ili više pritajeno iskaljuje se na „slabima”. U optici „bicikliste” nevažno je (u) šta će se zgaziti. Naposletku, to je učinio točak. Ili točak istorije, ako (za)treba.

Tradicija je fikcija.

Istorija ne zaboravlja.

Istorija pamti, istorija se seća.

Verovati, međutim, u rigidnost (istorijskog) pamćenja, u neupitne tradicije, u determinišući koren i neprikosnoveni centar, znači biti patrijarhalan. To znači biti „zasenut(a) svima mogućim iluzijama”. Ako postoji jedna premisa koja autora ili autorku fikcije vodi u sigurnu smrt – to je podleganje točku iluzija.

Autor nije mrtav. U autoru je mrtvo.

Smrt autora odigrala se javno. Odigrala se u „književnom polju”. Tek što se rodila ćerka-autorka. Ili, tek što je neko stigao da se zapita: „A šta je s majkama? Ćerkama?” Ne postoji determinanta ni ženskog ni muškog pisanja. Naprosto, ne postoji determinanta pisanja. Postoji kreativnost. Postoje ljudi koji pišu. U njima postoji jedno ili više mrtvih bića, predela. Pisanje je prihvatanje da ona neće oživeti ni na koji način. I da mogu da se stvaraju jedino rečima.

„Književno polje” nam je patrijarhalno.

Transgeneracijski književni prenos odvija se ovde, u ovom nepočin-polju, u ime Oca i Sina, neretko i svetoga (poetičkog) Duha, i ta je patrilinarnost autoritarna.

Kad ljudi koji pišu postaju „autori” ili „autorke” – nahrupljuje autoritarnost, zase-njujući i proklamujući smrt autoriteta u isti mah.

Tu je, posvuda, poput Proteja koji sanja da je magma: zadušničko-zadužbinska, interesno-anarhistička, ritersko-sicilijanska.

Tu je kosmos, i sazvežđa. Pritešnjenost u književnoj sferi podseća na heliocentričnu, nuklearnu porodicu, jednu od onih najmanje srećnih; armija muškaraca, mačo-muškaraca, na pozicijama mačo-moći, pa i pokoja žena, jer biti žena – bilo biciklista ili biciklistkinja – da pad bude neosetniji, ne znači ne biti „biciklista”.

Tu su bratstva, dostojna poređenja s onim slobodnih zidara, klerikalnih organizacija, navijača i igrača, raznih vrsta. Večiti stadion i večita utakmica. Njihov se glas, čak i kad ćute, najdalje čuje, i najčešće je to glas najvećih (sudbinskih) žrtava.

I hor žena, manje ili više stidljivih: majčinski asistiraju braći čije sestre nisu.

Deca su pojedena i pre nego što se bilo koja revolucija doseti da ih ima.

Tako se (p)ostaje autor ili autorka.

Održavaš se isključivo na rukama.

Tu si, dišeš, i raduješ se jer tu ne pripadaš.